

Odnos identiteta i želje za priključenjem Hrvatske Europskoj Uniji studenata nastavničkih studija u Splitu

SLOBODAN BJELAJAC

ŠIME PILIĆ

Sveučilište u Splitu

Fakultet prirodoslovno-matematičkih

znanosti i

Visoka učiteljska škola

e-mail: bjelajac@mapmf.pmfst.hr

e-mail: spilic@pmfst.hr

UDK 316.664-057.85(497.5 Split):061.1 EU

061.1 EU:316.664-057.85

327.39(497.5:4-67 EU)

316.664-057.85(497.5 Split):327.39(497.5:4-67 EU)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 9. prosinca 2004.

Budući da je pridruživanje Hrvatske Europskoj Uniji nadasve aktualan proces, svrha rada je utvrditi odnos identiteta, koji u sociologiji zadobiva sve veće značenje, i želje za priključivanjem Hrvatske Europskoj Uniji.

Odnos identiteta i želje za priključenjem ispituje se na primjeru studenata nastavničkih studija u Splitu, kao društvene skupine koja tijekom svoga radnog vijeka ima veliku ulogu agensa u procesu socijalizacije mladih. Istraživanje je izvršeno metodom ankete, pomoću konstruiranog upitnika na uzorku od 348 studenata Visoke učiteljske škole u Splitu.

Sociodemografski podaci o studentima križaju se s njihovom vjerskom (intenzitet religioznosti), prostornom (pripadnost lokalnoj zajednici, regiji, Hrvatskoj, međunarodnim regijama, Europi, pa i svijetu) i stranačkom identifikacijom (preferencije pojedinih političkih stranaka). Analiza je pokazala kako se studenti najviše identificiraju s vjerom (88% odgovora), potom slijedi teritorijalna lokalna identifikacija (71% odgovora), dok je stranačka identifikacija najmanje izražena (samo 50% odgovora).

Analiza je također ukazala na povezanost nekih oblika identiteta s pojedinim obilježjima socijalnog i rezidencijalnog statusa, koji su najviše povezani s političkim/stranačkim i, nešto manje, s prostornim identitetom (C-koeficijenti kreću se od 0,30 do 0,40, što je od 30 do 50% maksimalno mogućih koeficijenata). Također, utvrđena je veza između pojedinih identiteta (osobito stranačkih i prostornih) sa željom za priključenjem Europskoj Uniji

U radu se dalje analiziraju i interpretiraju preferencije europskih zemalja prema poželjnosti za život. Dobiveni rezultati kompariraju se s određenim prijašnjim rezultatima istraživanja o pojedinim pitanjima (npr. o identitetu u Istri, o rangju europskih zemalja prema poželjnosti za život na primjeru mladih Zagrepčana).

Ključne riječi: IDENTITET, NACIONALNI, VJERSKI, TERITORIJALNI I POLITIČKI IDENTITET, HRVATSKA, EUROPSKA UNIJA (EU), STUDENTI, NASTAVNIČKI STUDIJ, ŽELJA ZA UKLJUČIVANJEM

Uvod

Pojam identitet zadobiva u društvenim znanostima, napose u sociologiji, sve veće značenje. O problematici identiteta organiziraju se znanstveni skupovi, provode istraživanja, publiciraju radovi u relativno velikom broju, uvode kolegiji u sveučilišnu nastavu.¹

¹ Hrvatski studiji (Studia Croatica) Sveučilišta u Zagrebu imaju obvezatni kolegij *Hrvatski identitet u europskom kontekstu* u Nastavnom planu studija i hrvatske kulture i sociologije i psihologije (vidi: *Red predavanja akademske godine 2002/2003. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2002.* str. 497–507.

Izgleda da postoji strukturalni razlog za toliki interes za problematiku identiteta jer se uklapa u određeno ekonomsko i političko ponašanje, stavove i strukture, odnosno u ono što se u sociologiji naziva *efektom kulture supermarketa*.

Identitet se najčešće definira kao osjećaj vlastitosti, a odnosi se na ono što ljudi misle, za sebe same, da jesu. Pritom treba dodati da se predodžbe koje drugi ljudi imaju o nama s onima koje imamo o sebi katkad ne podudaraju.²

Iako se identitet odnosi na osobe, na pojedince, ipak je povezan i s društvenim skupinama. I to onim društvenim skupinama kojima određeni pojedinci pripadaju, odnosno s kojima se identificiraju (Haralambos, 2002).

Često se identitet dovodi u vezu s klasnom i nacionalnom pripadnošću, rodom ili sa seksualnom orijentacijom, te s nekim teritorijem, primjerice, zavičajem. Međutim, identitet se ne može ni mehanički ni jednostavno podvesti pod društvenu skupinu kojoj pojedinci inače pripadaju jer ljudi i sami mogu ponešto i katkad mijenjati i time oblikovati vlastiti identitet.

Kao što postoje različite teorije o drugim problemima, tako u sociologiji postoje i različite teorije identiteta.

Moderne teorije identiteta smatrale su da identiteti nastaju jednostavno iz uključenosti pojedinca u socijalnu klasu ili određenu naciju. Dakle, identiteti su stabilni, neproturječni i zajednički (s čvrstim osjećajem pripadnosti nekoj nacionalnosti ili nekoj društvenoj klasi). Ove teorije upućuju na to da identiteti ljudi nastaju na temelju pojedinih kultura i(li) subkultura, odnosno uključenosti pojedinaca u neku od njih.

Postmoderne teorije naglašavaju složenost identiteta u smislu njegovih različitih aspekata, proturječnosti i promjenjivosti, te fragmentarnosti. Castells (1997/2002) podsjeća na to da smo u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća svjedočili valu "snažnih izraza kolektivnog identiteta" nasuprot globalizaciji (Castells, 2002:12).

Ponešto pojednostavnjeno, razlike između pristupa identiteta moderne i postmoderne mogu se, shematski, prikazati na sljedeći način:

Slika 1. Razlike u pristupu entitetu

<i>Moderni pristupi</i>	<i>Postmoderni pristupi</i>
Važnost strukture (npr. klasna)	Važnost izbora
Polarizacija društava (npr. bogati i siromašni)	Fragmentacija društava i identiteta
Ključni izvori identiteta: klasa, rod	Različiti međusobno povezani izvori identiteta: <ul style="list-style-type: none"> • Etnicitet • Kultura • Nacionalnost • Rasa • Religija
Stupanj društvenog reda	Kaos, zbrka, komešanje
Važnost materijalnih izvora moći, osobito kontrola resursa poput novca	Važnost kulture i simbola kao izvora moći, osobito kontrole nad diskursom (govor, mišljenja)

Izvor: Prerađeno prema H. Bradly (Vidi: Haralambos, 2002:928)

Identitet pojedinci razvijaju višestruko, potencijalno fluidno, pri čemu se polazi od kulturalnih resursa u neposrednim društvenim mrežama (Frosh, 1999). U mrežno društvo promatra se kao "novi oblik društva" (Castells, 2002:11). Govori se, potom, o moći identiteta: et-

² Na primjer, netko se može stalno (u sebi i u sobi) moliti Bogu, a da ga drugi, zbog izostanka vanjskih manifestacija, smatraju nereligioznim. Pa ipak, treba imati na umu da teorija simboličkog interakcionizma predodžbu pojedinca o sebi smatra i djelimično oblikovanom pod utjecajem drugih, odnosno u interakciji s drugim akterima.

ničkoga, nacionalnog, sociobiološkog, spolnog, teritorijalnog i vjerskog, kao i o međugri identiteta, globalizacije i država (Castells, 2002). Nema društva bez *društvenog identiteta* (Jenkins, 1996).

Ipak, neki sociolozi smatraju da u suverenim društvima dolazi do *fragmentacije identiteta* (ostavimo po strani pitanje je li riječ o kasnoj modernoj ili postmodernoj) jer je u uvjetima ubrzanih društvenih promjena pojedincima teško zadržati jedinstveni identitet. Fragmentacija se odvija prema ekologiji, etnicitetu, dobi, nacionalnosti, rodu... (Hall, 1992).

I *globalizacija* je vrlo važan činitelj fragmentiranih identiteta. Pojedine osobe ne moraju razvijati identitete utemeljene prema mjestu života (lokalni identitet), nego mogu odabrati stil života koji im odgovara, neovisno o mjesnoj tradiciji. Unutar procesa globalizacije djeluju različite proturječne tendencije. Globalizacija je jedan od činitelja koji pridonosi nastanku fragmentiranih identiteta, ali može pridonositi i njihovoj homogenizaciji (kako u potrošnji, tako sve više i u proizvodnji). Globalizacija je, kao proturječan proces, sastavljena od kulturne/nacionalne/religijske i druge *homogenizacije* (ili *konvergiranja*) i suprotnog smjera – kulturnoga/nacionalnog/religijskog i drugog *divergiranja* (Mihelj, 2001.).

Nacija je u modernom društvu služila kao izvor identiteta, dok je globalizacija otvorila vrata pluralizmu identiteta. U toj raznolikosti i nesigurnosti pojedine skupine iznova naglašavaju etničku pripadnost nastojeći oblikovati stabilnije identitete. O moći identiteta u suvremenim društvima na kraju drugog tisućljeća piše Castells u istoimenoj knjizi (1997/2002).

U odgovoru na globalizaciju dolazi do “oživljavanja etniciteta kao izvora identiteta, često u suprotstavljanju postojećem nacionalizmu. U nekim dijelovima svijeta etničke su skupine nakon raspada većih nacionalnih država (poput SSSR-a i Jugoslavije) tražile vlastite nacionalne države.” (Haralambos, 2002:924).

Nepostojanje trajnog i čvrstog identiteta kod ljudi postmoderne ističu i neki drugi sociolozi, kao primjerice Bauman (1996). Dakako, još uvijek ima radova u kojima se upućuje na važnost klasnog identiteta (npr. radničke klase), na rod kao dominantan izvor identiteta. I Jenkins priznaje povećanje važnosti roda kao izvora identiteta, ali također upozorava da se u literaturi postmoderne preuveličava fragmentacija i izbor identiteta. On smatra da identiteti uključuju i momente “individualno jedinstvenoga” i “kolektivno zajedničkoga”, pa se i dalje utemeljuju u društvenim skupinama. Štoviše, smatra da su primarni identiteti izdržljiviji, otporniji na promjene tijekom života kao što su ljudskost, osobnost i rod, a u nekim uvjetima i etnicitet te srodstvo. Prema Jenkinsu, identiteti nisu samo rezultat predodžbe pojedinaca o njima samima nego su ujedno i proizvod mišljenja drugih o tim pojedincima, kao i tih pojedinaca o drugima.

Za našu je temu značajna tvrdnja kako identiteti nastaju u procesu socijalizacije³ (Jenkins, 1996).

Uz roditelje, prijatelje (vršnjake) i medije, *nastavnici* igraju osobito veliku ulogu kao *agensi socijalizacije* (Hess, Markson, Stein, 1988). Današnji studenti učiteljskog studija, čija mišljenja, stavove i odnos identiteta prema priključenju Hrvatske Europskoj Uniji razmatramo, upravo su ti i takvi budući agensi socijalizacije.

Mnogim pojedincima dob je prilično značajan izvor identiteta, čini se, pretežno individualnog, a rjeđe kolektivnog. Identiteti osoba i skupina ne samo da se razvijaju u cjeloživotnoj dobi, nego imaju utjecaj na način razumijevanja svijeta.

³ Više o socijalizaciji vidjeti u: B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (1988) *Sociology*. New York, (posebice) pogl. 5, *The Social Self*, str. 105–130.

O socijalizaciji usporedi i: tematski broj časopisa **Društvena istraživanja**, Socijalizacija djece i mladeži, 6 (1997) br. 4–5 (30–31) str. 423–596.

Castells (2002) pokazuje da se ljudi socijaliziraju u svom lokalnom okruženju u selu, gradu ili predgrađu, gradeći sa susjedima društvene mreže.

U knjizi *Društvena teorija i politike identiteta* Craig Calhoun kaže da nisu poznati narodi “bez imena niti jezika ili kulture kod kojih ne postoji neki način razlikovanja između sebe i ostalih, između 'mi' i 'oni'.” (Calhoun, 1994, prema Castells, 2002:16).

Castells dokazuje da je vrijeme globalizacije ujedno i vrijeme oživljavanja nacionalizma koje se manifestira i u obnovi identiteta ukorijenjenog u nacionalnosti, dakako, stalno u odnosu na nešto strano i u osporavanju nacionalnih država.^{3a} I SAD kao etnički najheterogenija nacija i Japan kao jedna od etnički najhomogenijih nacija zemlje su “snažnoga nacionalnog identiteta” (Castells, 2002:39).

Europska Unija, međutim, daje prednost jednoj drugoj teritorijalnoj identifikaciji na temelju funkcionalnih i međunarodnih regija, podupirući taj model i finansijski. Osim toga, može biti vrlo značajan i lokalni identitet, koji se može promatrati kroz vezanost za mjesto rođenja, ali i mjesto stanovanja.

Neke druge nacije nisu ostvarile nacionalne države primjerice Škotska, Katalonija, Palestina... ali su pokazivale, ili pokazuju, “snažan kulturni/teritorijalni identitet koji se izražava kao nacionalni karakter” (Castells, 2002:39). Castells dalje govori o “eksploziji nacionalizma” na kraju 20. stoljeća, u kojoj su, s jedne strane, razgrađene neke višenacionalne države, a s druge izgrađeni višenacionalni entiteti, dodajući da ta eksplozija nije povezana sa stvaranjem modernih suvremenih država.

Koristeći se podacima svoje ankete, Šakaja identificira četiri imaginativne zone na Balkanu: prva zona “nepotpunoga Drugoga” (neposredni kontakti i najbliži jezični dodiri – BiH, Jugoslavija, odnosno Crna Gora i Srbija); druga zona (ignorancija ili indiferencija na koju se širi negativno slika 1. zone – Bugarska, Makedonija, Rumunjska); treća zona “potpuno Drugoga” (Albanija, Turska); četvrta zona: ne-Balkan, a na Balkanu jedina zona koja se pozitivno percipira – Grčka (Šakaja, 2001).

Raspadi socijalističkoga društvenog uređenja i višenacionalnih (socijalističkih) federacija: Čehoslovačke, Jugoslavije i Sovjetskog Saveza doveli su do formiranja dvadesetak novih nacionalnih (suverenih) država. Državljanstvo je osnovna odrednica modernih nacionalnih država, a sadržava odnose između pojedinaca, društvenih skupina, civilnog društva i države.

“Definiranje identiteta suvremene nacije je proces fluidne i otvorene javne rasprave: linija koja razdvaja 'nas' od 'njih' sadrži neispitane predrasude, stare bitke, povijesne nepravde...” (Zlatković Winter, 2001:40). Time se jačaju partikularni identiteti jezika, nacionalnosti, rase i religije.

Ako u 184 zemlje živi 600 jezika i pet tisuća etničkih grupa, onda velika većina zemalja ima više i nacija i etničkih grupa.

I o globalizaciji se može razmišljati kao o nekoj vrsti mitologije, kako o tome piše Ferguson, ili kao o nečemu što je istodobno i idealno i realno (Mihelj, 2001).

Goffman (u svojoj knjizi *Stigma*) govori o procjepu između *virtualnoga socijalnog identiteta*, onoga što osoba treba biti i *aktualnoga socijalnog identiteta*, onoga što stvarno jest (Ritzer, 1997).

“Etnički i nacionalni identitet se uvelike temelji *na mitu ili/i mitološkoj interpretaciji* povijesnog zbivanja.” /podcrtali autori), odnosno na ideji o zajedničkom podrijetlu (Živković, Šporer, Sekulić, 1995). Bit je nacionalnog identiteta upravo vjerovanje u kontinuitet zajedničkog podrijetla. Činjenica da su takva vjerovanja najčešće iskrivljena (te su srednjovjekovne

^{3a} “Nacionalizam je jedan od mogućih oblika unutarnje socijalne kohezije pred vanjskom opasnošću. Kako vanjska opasnost jenjava, tako i intenzitet nacionalizma slabi i drugi identiteti i motivacije za akciju postaju dominantni.”

Više o tome u studiji: Duško Sekulić (2001) Je li nacionalizam hrvatska sudbina. *Revija za sociologiju* 32(3–4):157–174.

feudalne države u sjećanju nacionalne) ništa ne umanjuje realnost "mi" osjećaja. Simboli, poput zastava, grbova, himni i sl. pridonose proizvodnji i jačanju "mi" osjećaja kod nacionalnih skupina.

Pojmovi nacije i etniciteta nisu istoznačni, a njihova upotreba u američkoj sociologiji ne odgovara uporabi tih dvaju pojmova u Europi.⁴

Sociološki pristup uzima etnički i(li) nacionalni identitet kao socijalnu činjenicu. A socijalna činjenica je samim time i objektivna istina (neovisno o tome je li ta "istina" utemeljena na objektivnim činjenicama u etnogenezi nacije, migracijama, miješanjima ili na mitologiji – kao što najčešće jest). Identitet, kao sastavni dio društvene stvarnosti, uglavnom, utječe na ponašanje i aktivnosti ljudi te ocjenjivanje drugih i njih samih. Etnički identitet ponajprije se prenosi preko obitelji i obrazovnih institucija.

Psihološki pristup naglašava utjecaj suvremenih društava na razvoj misaonih sposobnosti i obrazaca ponašanja pojedinaca, a sociološki pristup vidi to "u funkciji osiguravanja prenošenja akumuliranog znanja potrebnog za nesmetano funkcioniranje i razvoj društva" (Živković i dr., 1995:63). Obrazovne institucije, dakako, zajedno s ostalim institucijama u društvu, prenose dominantne norme i vrijednosti društva na mlade naraštaje (ili vrijednosti dominantni u društvu). Obrazovne su institucije (ali i neke druge) osobito usmjerene na utjecaj u stvaranju društvenoga, nacionalnog, identiteta.

Teritorijalni identitet uzrokuje razvitak uprave na lokalnoj i regionalnoj razini, a takva su upravna tijela prilagodljiva globalnim promjenama. Identiteti utemeljeni u lokalnoj sredini "ukršćaju se s drugim izvorima smisla i društvenog prepoznavanja" (Castells, 2002:68). Identitet se ne mora promatrati kao statična pojava, kao nešto nepromjenjivo neovisno o kontekstu. Nasuprot tomu, identitet se može promišljati i proučavati dinamički, kao proces identifikacije.

Živković i dr. (1995) empirijski su istraživali etnički identitet kod iseljenika iz Hrvatske, na uzorku od 355 roditelja i 224 adolescenta u tri tipa zajednice: New Jerseyju (tradicionalna), Kanadi (moderna), SAD-u (postmoderna). Dobili su rezultat da postoji trend opadanja etničkog identiteta roditelja od tradicionalne zajednice (New Jersey) prema postmodernoj (SAD). Njihova mjerenja na trima skalama pokazuju kako je etnicitet najviše prisutan u New Jerseyju kao tradicionalnoj zajednici, a najmanje u postmodernoj (SAD-u) zajednici, s iznimkom etničke preferencije gdje se ne pokazuje razlika između New Jerseyja i Kanade, tj. između tradicionalne i moderne zajednice.

Adolescenti iz moderne i postmoderne zajednice imaju razvijeniji etnički identitet od svojih vršnjaka iz tradicionalne zajednice. Jednako su, tim redosljedom, razvijene i obrazovne aspiracije. Osim tipa zajednica pokazuje se i spol ispitanika kao drugi prediktivni faktor: Kod adolescenata žene jače izražavaju etnički identitet od muškaraca. Ovdje je korelacija obrnuta od one kod roditelja: etnički identitet jača od tradicionalne prema postmodernoj zajednici (opći koeficijent korelacije koji je 0,631 najviši je dobiven u tom istraživanju).

Njihov je, dakle, nalaz da skupni indikator etničkog identiteta roditelja opada, a adolescenta raste tako kako se kreće od tradicionalne prema postmodernoj zajednici.

Neka istraživanja u nas pokazuju kako je većina stanovništva sklona ulasku Hrvatske u Europsku Uniju. Tako je istraživanje provedeno u Splitu na kvotnom uzorku različitih socijalnih skupina populacije pokazalo da 88% stanovništva izražava želju za ulaskom u Europsku Uniju. Ta je želja izraženija kod mladih nego kod starijih ispitanika, a posebno je izražena kod studenata (98% na pitanje "Hrvatska u Europskoj zajednici: da ili ne?" odgovara sa "da" ili blažim oblikom odgovora "uglavnom da"). Isto je istraživanje pokazalo postojanje znatnih

⁴ Vidjeti o tome u knjizi: Živković, Šporer, Sekulić (1995) *Asimilacija i identitet*. Zagreb, napose odjeljak 3.1.3. Uporaba pojma "eticitet" u američkoj sociologiji, str. 49–51.

razlika s obzirom na socijalni status ispitanika (stupanj obrazovanja ispitanika igra znatnu ulogu jer rastom obrazovanja raste i želja za ulaskom u Europsku Uniju), kao i stranačke preferencije (Bjelajac, 2001.).

Imajući na umu prikazane teorijske postavke i istraživanja o odnosu identiteta i želje studenata za ulaskom u Europsku Uniju, u istraživanju su postavljene sljedeće hipoteze:

1) velika većina studenata identificira se s vjerom, prostorom u kojem je rođena ili u kojem stanuje, kao i sa strankama;

2) ti su identiteti povezani s njihovim socijalnim i rezidencijalnim obilježjima;

3) velika većina studenata pokazuje želju za ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, a ona je povezana s njihovim socijalnim i rezidencijalnim osobitostima, ali i s određenim tipovima identiteta;

4) veza između identiteta i želje za ulaskom u Europsku Uniju izraženija je kod onih studenata koji se identificiraju sa širim prostorima, nego kod onih koji se identificiraju s užim prostorima.

Osnovne karakteristike uzorka

Istraživanje čiji se rezultati prikazuju na sljedećim stranicama provedeno je anketom na temelju upitnika od 26 pitanja u studenom 2003. godine na obuhvatu studenata Visoke učiteljske škole u Splitu. U uzorak je ušlo 348 studenata (225 s učiteljskog studija i 123 sa studija predškolskog odgoja), pri čemu je 37% s prve, 32% s druge, 20% s treće i 11% s četvrte godine studija.⁵

Kako je nastavnički studij, uostalom kao i sâm nastavnički poziv, u zadnje vrijeme izrazito feminiziran, samo 1% ispitanika su muškarci.

Što se rezidencijalnih obilježja ispitanika tiče, može se konstatirati kako je najveći broj studenata iz urbane sredine (Splita i okolice).

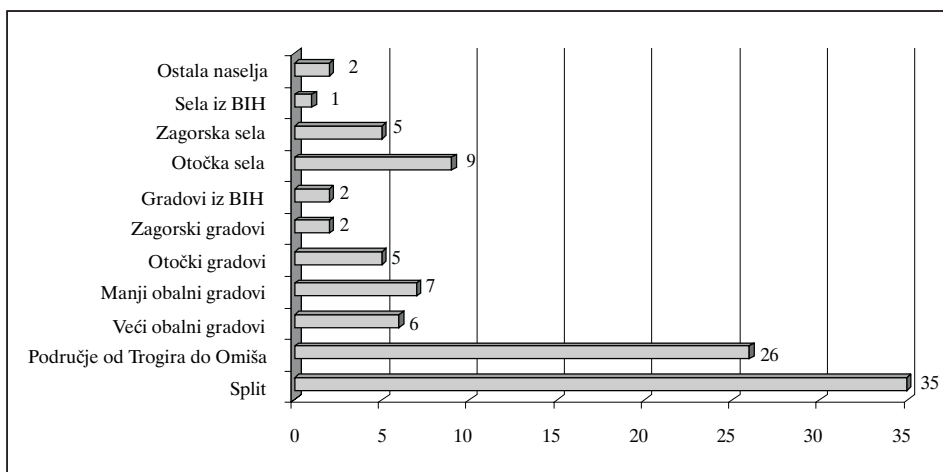
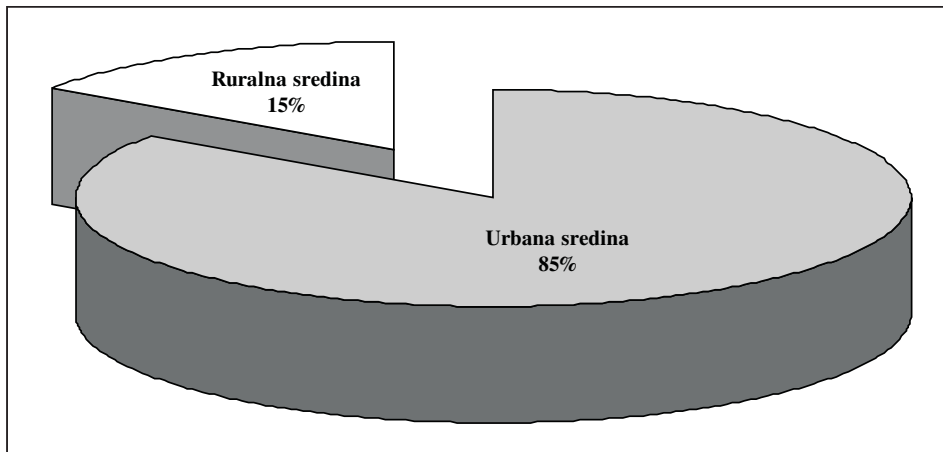
Najveći broj ispitanika sebe percipira kao pripadnika srednjega društvenog sloja (87%), a samo manji broj se vidi u višim (7%) i nižim društvenim slojevima (samo 4%). Ako se ima na umu da su roditelji naših ispitanika uglavnom zaposleni⁶ i u prosjeku mnogo obrazovaniji od prosjeka Hrvatske i Splitsko-dalmatinske županije, kao i to da je velik broj roditelja neradničkih zanimanja⁷ i zaposlen u neprivrednim djelatnostima,⁸ onda je takova autopercepcija slojne pripadnosti uglavnom adekvatna stvarnoj.

⁵ Ako se ima na umu da je predškolski odgoj dvogodišnji studij, a učiteljski četvorogodišnji, može se reći da je uzorak gotovo ravnomjerno raspoređen po godinama studija.

⁶ Tako je otprilike 53% ispitanikovih majki i 60% očeva zaposleno, 16% majki i 21% očeva je u mirovini, a 26% majki i samo 11% očeva je nezaposleno, što je povoljnije nego u populaciji Splita i Županije.

⁷ U strukturi zanimanja roditelja najfrekventniji su radnici (46% majki i 45% očeva). Također je kod jednih i kod drugih prisutan isti postotak stručnjaka s VŠS i VSS (po 14%). Majke su u većoj mjeri činovnice od očeva (5:2%), ali je manji postotak tehničara (7:11%) i privatnika (4:11%). O socijalnoj strukturi i regionalnom podrijetlu studenata na nastavničkim fakultetima u Dalmaciji vidjeti u: Pilić i Vujević, 1998. Ponešto o obrazovanju nastavnika u post-socijalističkom društvu, na primjeru Hrvatske, vidi u: Pilić, 2002.

⁸ Tako je samo 13% majki i 21% ispitanikovih očeva zaposleno u industriji. Oko 16% očeva zaposleno je u građevinarstvu, 12% prometu i vezama, 14% trgovini i ugostiteljstvu, a otprilike 10% u upravi, obrazovanju i zdravstvu. Majke su u usporedbi s očevima zaposlene više u neprivrednim djelatnostima (28% u trgovini i ugostiteljstvu, 11% upravi, 7% obrazovanju, 7% zdravstvu).

Slika 2. Mjesto stalnog boravka studenata**Slika 3. Studenti s obzirom na tip naselja boravka**

I majke i očevi ispitanika u prosjeku su išli isti broj godina u školu (12 godina), što je u prosjeku više nego kod stanovništva Hrvatske (10,8 godina) i Županije (11,1 godina). To se, uostalom, vidi i po obrazovnoj strukturi ispitanikovih roditelja koja je povoljnija od iste u Hrvatskoj i Županiji jer je veći postotak visokoobrazovanih i mnogo manji postotak ispitanika s nižim obrazovanjem nego što je to u prosjeku Hrvatske i Županije.

Tablica 1. Školska sprema roditelja u usporedbi s Hrvatskom i Županijom (u %)

Školska sprema	Ispitanikova majka	Ispitanikov otac	Hrvatska	Županija splitsko-dalmatinska
Osnovna	11	8	41	34
Srednja	68	64	47	52
Viša	14	15	4	5
Visoka	7	10	8	9
UKUPNO	100	100	100	100
Prosjek godina u školi	12	12	11,1	11,8

Izvor: Istraživanje studenata VUŠ-a i Statistički ljetopis Hrvatske, 2003.

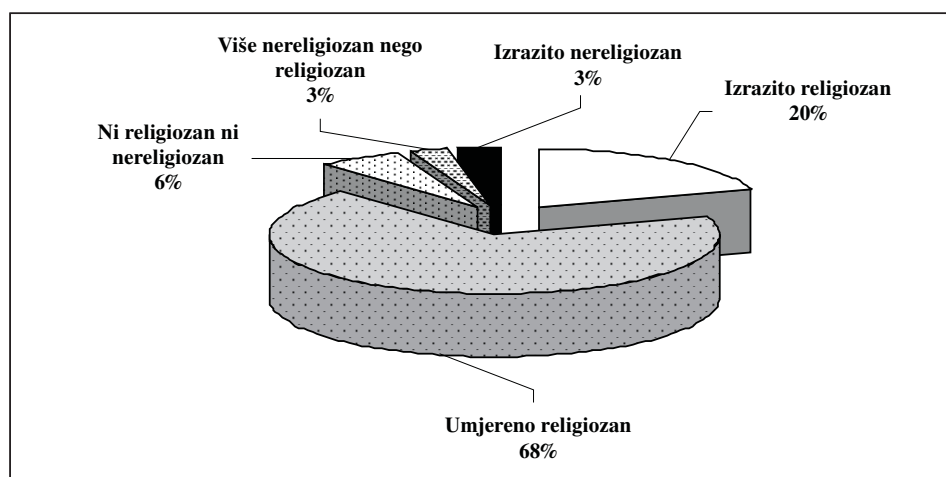
Studentski identiteti

Identiteti studenata nastavničkih studija u Splitu analizirani su kroz sljedeća tri temeljna identiteta:

- 1) vjerski
- 2) prostorni (identifikacija s mjestom rođenja i stanovanja, regionalna identifikacije, do identifikacije sa širim prostornim asocijacijama)
- 3) politički/stranački

Analiza rezultata istraživanja pokazala je da se studenti izrazito identificiraju s vjerom, jer se najveći broj ispitanika smatra u većoj ili manjoj mjeri religioznim, a samo manji broj nereligioznim. Treba, pritom, naglasiti da je religioznost uglavnom umjerena, dok se samo 1/5 ispitanika smatra izrazito religioznim. To se vidi i po navikama odlazanja ispitanika u crkvu, od kojih samo 45% izjavljuje kako ovu ustanovu posjećuje redovito svakog tjedna, a 24% barem jednom mjesečno, dok ostali izjavljuju kako u crkvu odlaze "protokolarno" samo na crkvene blagdane ili vrlo rijetko.

Slika 4. Vjerski identiteti

Kad je posrijedi drugi tip identiteta (prostorna identifikacija), rezultati istraživanja upućuju na najizraženiju identifikaciju s mjestom stanovanja, s mjestom rođenja i Hrvatskom, dok su sve regionalne identifikacije manje izražene i to uglavnom obrnuto proporcionalno širini regije. Identifikacije s Balkanom, Europom i svijetom, kao najširim prostorima, najmanje su prisutne među studentima nastavnčkih studija u Splitu (iz ove se konstatacije najviše izdvaja identifikacija s Mediteranom, koja je izrazita).

Tablica 2. Rangirani prostorni identiteti

Rang	Identiteti	Izrazit	Osrednji	Mali	Skor
	Ponderi	5	3	1	
1	S mjestom stanovanja	84	12	4	460
2	S mjestom rođenja	73	15	12	422
3	S Hrvatskom	60	30	10	400
4	S Mediteranom	47	32	21	352
5	S regijom	41	39	19	341
6	Sa županijom	36	41	23	326
7	S Dalmacijom	29	32	36	277
8	Sa svijetom	19	28	50	229
9	S Europom	13	36	48	221
10	Sa srednjom Europom	8	31	61	194
11	S Balkanom	3	21	73	151

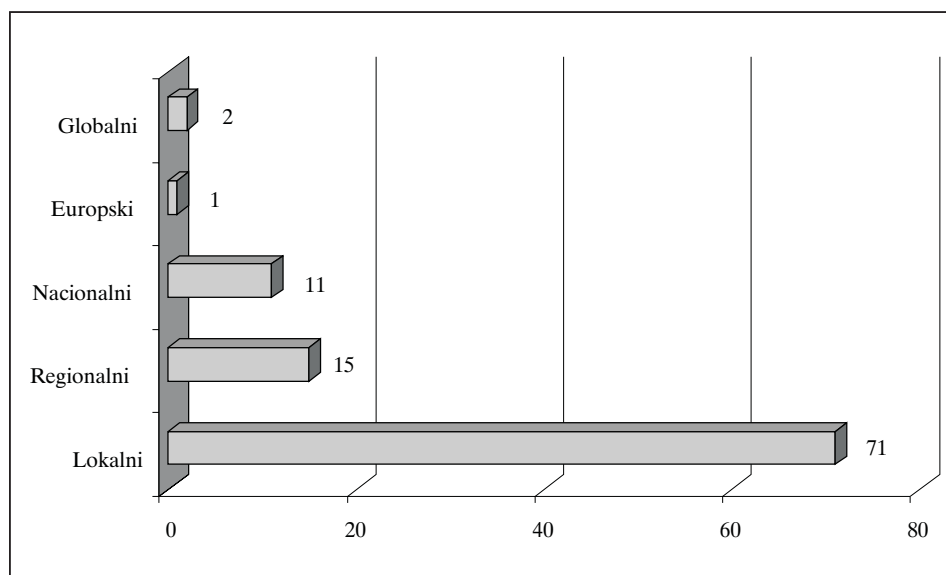
Distribucije odgovora i na pitanje “Koja je od ponuđenih veza najvažnija” u principu slično raspoređuju. Lokalni se identiteti i tu pojavljuju kao umnogome najdominantniji, a tek daleko iza njih se s istim frekvencijama pojavljuju nacionalni i regionalni identitet. Mediteranski identitet je kod studenata prisutniji od globalnoga i europskoga, a balkanski i srednjo-europski identitet uopće se ne pojavljuje kao značajan.

Izravno upitani koja je identifikacija za njih značajnija, nacionalna ili regionalna, najveći se broj studenata opredijelio za nacionalni (58%), iako i regionalni identitet vrlo visoko figurira (39% odgovora).

Iz toga se može zaključiti kako se, i osim izraženoga nacionalnog naboja koji je prisutan u Hrvatskoj, studenti opredjeljuju više lokalno i regionalno nego nacionalno.⁹ To donekle potvrđuju i njihovi odgovori na pitanje “Navedite europsku zemlju, uključujući i Hrvatsku, u kojoj biste najviše željeli stanovati”.

⁹ Neka istraživanja upućuju na izrazitu vezanost za regiju. Tako je istraživanje provedeno 1995. u Istri (N=531) ispitalo, uz ostalo, vezanost ljudi za područje življenja kroz skalu što uključuje šest razina vezanosti: kvart, grad, Istra, Hrvatska, Europa i svijet. Odgovori omogućuju da se problematika teritorijalnog identiteta razmatra na dvjema temeljnim vidljivo razdvojenim razinama. Prva razina uključuje četiri elementa: vezanosti od kvarta preko grada do vezanosti za Istru i za Hrvatsku, a druga dva: za Europu i za svijet. Dominantna je, pritom, vezanost za lokalne i nacionalne oblike teritorijalnosti (84 posto ispitanika “jako” su vezani uz Istru, 12 posto “malo” i samo 1,13 posto “nimalo”). Banovac navodi da “vezanost ispitanika blago opada prema užim područjima, kao što su grad (mjesto) i kvart.” Teritorijalna dimenzija slabije je izražena kad je riječ o širim prostorima (država), pa ipak zadržava visoke frekvencije. On zaključuje da u slučaju Istre teritorijalna dimenzija regionalne pripadnosti ima veliko značenje i da pojam teritorijalnosti treba promatrati u kontekstu varijable zavičaja (Banovac, 1997:34).

Slika 5. Prostorni identiteti

Vrlo je indikativno da ako bira između Hrvatske i drugih zemalja, manje od polovine studenata bira Hrvatsku kao zemlju u kojoj bi najviše voljeli živjeti, iako među njima nema tih koji bi u Hrvatskoj najmanje voljeli živjeti. Zanimljivo je da gotovo 2/3 studenata bira mediteranske zemlje kao mjesto stanovanja, što upućuje na izraženiju mediteransku identifikaciju, iako su sve te zemlje mnogo razvijenije od Hrvatske. I konačno, posve je logično, s obzirom na nedavna događanja u ovim prostorima, da bi studenti najmanje željeli živjeti u balkanskim zemljama (Zajednica Srbije i Crne Gore, Albanija, te Bosna i Hercegovina), ali i Rusija, što posve odgovara činjenici da gotovo više nema balkanskog identiteta u ovim prostorima.¹⁰

Identifikacija s političkim strankama istraživana je kroz sljedeće relativno neutralno pitanje: "Koju političku stranku u Hrvatskoj najviše simpatizirate?". Ako se spoje odgovori tipa "ne znam", "nijednu" i oni koji nisu htjeli odgovoriti, dobiva se da čak polovica studenata nema nikakve stranačke identifikacije,¹¹ što dokazuje prilično poznatu činjenicu kako su mladi, napose studenti, u nas i u svijetu, velikim dijelom nezainteresirani za stranačke borbe i politički život općenito.¹²

¹⁰ Istraživanje provedeno u 16 završnih razreda šest srednjih škola u Zagrebu (N = 395) o tome u kojim bi se zemljama najradije nastanili, a koje ne bi nikako izabrali za život, pokazuje da učenici preferiraju, prema stupnju poželjnosti za život, ponajprije razvijene europske zemlje (Italiju, Francusku, V. Britaniju, Španjolsku, Njemačku, Švicarsku, Nizozemsku i Austriju). Isto je istraživanje pokazalo kako su najnepoželjnije europske zemlje za zagrebačke srednjoškolce zemlje na Balkanu (Jugoslavija, BiH, Albanija, Bugarska, Turska, Rumunjska i Makedonija) (Šakaja, 2002:107).

¹¹ Napominjemo da je ovo pitanje bilo s otvorenim odgovorima.

¹² Istraživanje izbornog ponašanja Splitskana provedeno na uzorku od 711 stanovnika grada pokazalo je da su mladi dva puta više izborni apstinenti od prosjeka, i čak tri puta više od najstarije generacije. Isto je istraživanje pokazalo kako su mladi najmanje postojani glasači. Jedan drugi uzorak od 250 učeni-

Distribucija odgovora onih koji su izabrali neku stranku otprilike odgovara izbornim rezultatima, jer su najviše glasova dobili HDZ, SDP i HNS, dok su ostale stranke prošle mnogo lošije.

Tablica 3. Stranački identiteti (u %)

Stranka	Cijeli uzorak	Opredijeljeni
HDZ	21	42
SDP	8	16
HNS	5	10
HSLŠ	3	6
HSP	3	6
HB	1	2
Ostale	9	18
Nijedna	36	
Ne znam	2	
BO	12	
Ukupno	100	100

Zanimljivo je napomenuti da studenti nisu samo nezainteresirani za stranački život, nego su velikim dijelom i poprilično neinformirani o značajnim političkim zbivanjima koja će ubuduće bitno odrediti njihov vlastiti život i rad. Tako, iako je stav studenata prema europskim integracijama uglavnom pozitivan, veliki broj studenata ne poznaje temeljne činjenice o postojećim međunarodnim integracijama Hrvatske. Tako, čak 2/5 studenata ne zna da je Hrvatska već članica Partnerstva za mir, 35% misli da je Hrvatska već članica NATO saveza (ako se ovome dodaju oni koji nisu znali odgovoriti, može se reći da samo 35% studenata zna kako Hrvatska nije članica NATO pakta), samo 34% studenata zna da je Hrvatska članica Vijeća Europe, a 9% misli da je već članica Europske Unije.

Nedovoljna opća informiranost naših ispitanika o euointegracijama može se djelomice objasniti njihovim socioekonomskim statusom, te činjenicom da su studenti predškolskog odgoja uglavnom prethodno završili trogodišnju srednju školu.^{12a}

U raspravi o utjecaju studentskih identiteta i želja za priključenjem Europskoj Uniji, treba, također, ustanoviti o čemu sami identiteti ovise. Analizom na temelju križanja pojed-

ka srednjih škola u 55% odgovora izražava potpunu nezainteresiranost za politiku (Bjelajac, 1999). Isto tako, na predsjedničkim je izborima u Sjedinjenim Američkim Državama 1984., 59% mladih glasača (do 25 godina starosti) apstiniralo u usporedbi sa samo 32% pripadnika treće dobi (Hess, Markson i Stein, 1988).

^{12a} Pod pojmom *opće informiranosti* najčešće se podrazumijeva količina informacija koja se dugo-ročno pamti, koje nisu vezane uz formalno obrazovanje u institucijama školskog sustava, nego uz praćenje medija i govora svakidašnjice, odnosno svakodnevnih događaja i pojmova.

Za razliku od istraživanja koja su provođena od kraja osamdesetih do sredine devedesetih godina 20. stoljeća, koja pokazuju da opća informiranost u Hrvatskoj ovisi o spolu, tipu naselja i tipu škole, rezultati istraživanja iz 2002. godine donekle se razlikuju. Noviji rezultati pokazuju da opća informiranost mladih u hrvatskom društvu pokazuje znatnu povezanost s pripisanim socio-ekonomskim statusom. Velike su razlike dobivene (na uzorku učenika trećih razreda srednjih škola, N = 1.653) prema vrsti škole: gimnazijalci su informiraniji od učenika srednjih strukovnih škola, a među posljednjima oni s četverogodišnjim trajanjem (u odnosu na trogodišnje) (Zarevski, Kujundžić i Lasić, 2002).

nih varijabli, došlo se do zaključka da studentski identiteti ovise o dvjema općim skupinama faktora:

- 1) društvenom statusu ispitanika
- 2) rezidencijalnom statusu ispitanika.

Osim nekih personalnih faktora (poput rodnih), društveni status studenata može se vezivati uz njihove obitelji, pa su indikatori statusa istraživani prema nekim društvenim karakteristikama obaju roditelja (radni status, djelatnost, zanimanje, stupanj obrazovanja) kao i subjektivnom stavu ispitanika o obiteljskoj i osobnoj pripadnosti društvenom sloju. Analiza ovih faktora pokazala je kako rodna pripadnost nije povezana sa studentskim identitetima, ali su neki, ali ne svi, studentski identiteti u korelaciji s nekim, ali ne svim faktorima obiteljskoga društvenog statusa. Tako su koeficijenti kontingencije studentskih identiteta s rodom minimalni (0,00 – 0,22, pri čemu je maksimum C za tablicu te veličine 0,87).¹³

Analiza je pokazala kako rezidencijalni status razmjerno više od društvenoga utječe na studentske identitete, kao i to da nijedan faktor, bilo društvenog bilo rezidencijalnog statusa nema znatnijeg utjecaja na vjerski identitet. Tako se rezidencijalni status pojavljuje u značajnoj povezanosti s 4 od 15 veza (gotovo 27% mogućih), dok se društveni status pojavljuje u 6 od 30 mogućih veza (20%). Najjača povezanost otkrivena je između odrednica rezidencijalnog i društvenog statusa i stranačke identifikacije (mjesto rođenja i stalnog boravka, regija, djelatnost, zanimanje i stupanj obrazovanja ispitanikovih roditelja), ali je otkrivena i povezanost između mjesta rođenja i prostorne identifikacije.

Tablica 4. Koeficijenti kontingencije po križanim tablicama¹⁴

	Vjerski identitet	Stranački identitet	Prostorni identitet
DRUŠTVENI STATUS			
Radni status majke	0,17	0,23	0,26
Radni status oca	0,11	0,23	0,13
Djelatnost majke	0,22	0,27	0,25
Djelatnost oca	0,18	0,28	0,21
Zanimanje majke	0,23	0,25	0,18
Zanimanje oca	0,24	0,40	0,15
Školska sprema majke	0,21	0,33	0,20
Školska sprema oca	0,13	0,40	0,15
Društveni sloj roditelja (percepcija isp.)	0,08	0,08	0,14
Društveni sloj ispitanika (autopercpcija)	0,10	0,23	0,12
REZIDENCIJALNI STATUS			
Mjesto rođenja	0,21	0,39	0,31
Mjesto stalnog boravka	0,24	0,37	0,25
Tip naselja stalnog boravka	0,14	0,15	0,17
Regija u kojoj stanuje	0,12	0,26	0,15
MAKSIMUM C-KOEFICIJENTA	0,82	0,82	0,87

¹³ Treba napomenuti da je u uzorku bilo samo pet muškaraca.

¹⁴ Križanja su izvršena u programu SPSS, a C-koeficijent je smatran značajnim ako je veći od 30% maksimalno mogućeg koeficijenta za tablicu odgovarajuće veličine, a prema formuli $MaxC = \sqrt{\text{kvadratni korijen iz količnika dobivenog dijeljenjem broja kolona minus 1 i broja kolona}}$ (Vidojević, 1963).

Također je otkrivena znatnija povezanost identiteta s društvenim statusom oca nego s društvenim statusom majke, iako su i jedna i druga značajne.

Tablica 5. Djelatnost oca i stranački identiteti (u %)

Contingency Coefficient = 0,28 Approx.sig. = 0,414	HDZ	SDP	HNS	Ukupno
Industrija	48	44	8	100
Građevinarstvo	56	32	12	100
Promet i veze	75	13	13	100
Trgovina i ugostiteljstvo	60	13	27	100
Ostale djelatnosti	56	35	9	100
Izvan djelatnosti	60	40		100
Ukupno	58	31	12	100

Studentice, čiji su očevi zaposleni u industriji, u većoj se mjeri nego druge identificiraju s SDP-om, a u manjoj mjeri od ostalih s HDZ-om. Najveća je identifikacija s HDZ-om kod studentica čiji su očevi zaposleni u prometu i vezama te trgovini i ugostiteljstvu, u kojima je identifikacija s ostalim strankama mnogo manje izražena.

Još su izraženije razlike u stranačkom identitetu među studenticama čiji su očevi različitih zanimanja. Iz sljedeće tablice vidljivo je kako su studentice čiji su očevi radnici sklonije HDZ-u nego kod ostalih zanimanja, iako je vrlo visok i postotak onih koje su sklone SDP-u. Također je vrlo velik postotak studentica koje se identificiraju s HDZ-om među onima čiji su očevi stručnjaci, iako je u toj skupini prilično velik postotak onih koje se identificiraju s ostalim dvjema strankama. Očevi činovnici određuju identifikaciju kćeri uglavnom s HNS-om, a studentice čiji su očevi privatnici s HDZ-om, ali u velikom broju i s ostalim dvjema strankama. Kod studentica čiji su očevi tehničari broj se podjednako rasporedio na HDZ i ostale dvije identifikacije.

Tablica 6. Zanimanje oca i stranački identiteti (u %)

Contingency Coefficient = 0,40 Approx. Sign. = 0,012	HDZ	SDP	HNS	Ukupno
Radnik	60	35	5	100
Činovnik	33		67	100
Tehničar	50	44	6	100
VŠS i VSS stručnjak	58	25	17	100
Privatnik	43	21	36	100
Ukupno	55	32	13	100

Jednako tako postoji i povezanost između školske spremne roditelja i stranačkog identiteta ispitanica. Identifikacija s HDZ-om obrnuto je proporcionalna visini završene škole ispitanikovih roditelja i upravo je proporcionalna identifikaciji s ostalim dvjema strankama. Što je stupanj očeve školske spremne viši, manje je ispitanica koje se identificiraju s HDZ-om, a više onih koje preferiraju SDP i HNS. I obratno, što je stupanj školske spremne oca niži, više je ispitanica koje se identificiraju s HDZ-om, a manje onih koje preferiraju druge stranke.

Tablica 7. Školska sprema oca i stranački identiteti (u %)

Contingency Coefficient = 0,40 Approx., Sig. = 0,003	HDZ	SDP	HNS	Ukupno
Do osnovne škole	90	10		100
Zanatska škola	64	27	9	100
Srednja škola	56	34	10	100
Viša škola	57	30	13	100
Visoka škola	13	25	63	100
Ukupno	57	30	13	100

Rezidencijalni status ispitanica također pokazuje značajnu povezanost sa stranačkim identitetom. Tako je identifikacija s HDZ-om izraženija kod ispitanica koje stanuju u Splitu, manjim obalnim gradovima, zagorskim selima i gradovima iz BiH, a manje izražena kod ispitanica koje imaju stalno mjesto boravka u otočkim gradovima. To pokazuje kako postoje razlike u preferiranju određenih stranaka između obalnoga, otočkoga, zagorskoga područja i Hercegovine. Dok je identifikacija s HDZ-om izraženija u Dalmatinskoj zagori i Hercegovini, na obali, osobito na otocima, ona je umnogome manje izražena, iako je na obali, koja je naseljena uglavnom zagorskim i hercegovačkim življem, izraženija nego na otocima.

Tablica 8. Mjesto stalnog boravka i stranački identiteti (u %)

Contingency Coefficient 0,37, Approx. Sig. 0,234	HDZ	SDP	HNS	Ukupno
Split	63	24	12	100
Ostala naselja splitske aglomeracije	52	39	10	100
Veći obalni gradovi	50	13	38	100
Manji obalni gradovi	62	31	8	100
Otočki gradovi	25	75		100
Otočka sela	50	44	6	100
Zagorski gradovi	50		50	100
Zagorska sela	83		17	100
Gradovi iz BIH	100			100
Ukupno	58	30	12	100

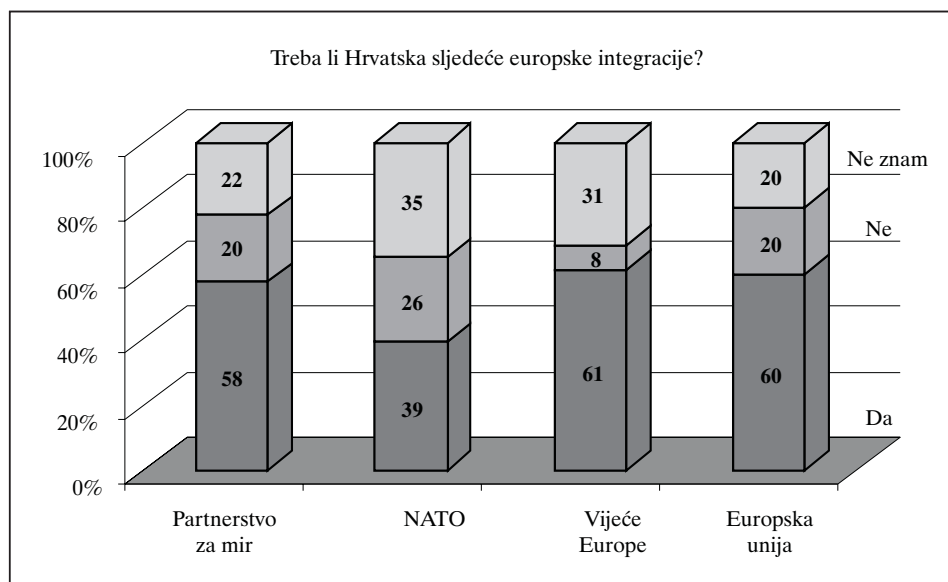
I konačno, prostorni identiteti se znatno razlikuju i s obzirom na mjesto rođenja ispitanica. I uz to što su lokalni identiteti najprisutniji kod svih studentica, najizraženiji su kod studentica podrijetlom iz većih obalnih gradova, međunarodne identifikacije su najizraženije kod onih koje su rođene u otočkim gradovima, regionalne kod rođenih u BiH, nacionalne kod rođenih u zagorskim gradovima (vidi tablicu 9).

Tablica 9. Mjesto rođenja i prostorni identiteti (u %)

Contingency Coefficient = 0,31, Approx. Sig. = 0,155	Lokalni	Regionalni	Nacionalni	Međunarodni	Ukupno
Split	60	14	16	10	100
Ostala naselja splitske aglomeracije	76	12	11	1	100
Veći obalni gradovi	100				100
Manji obalni gradovi	75	10	10	5	100
Otočki gradovi	71	7	7	14	100
Otočka sela	84	10	3	3	100
Zagorski gradovi	67	17	17		100
Zagorska sela	80	13	7		100
Gradovi iz BIH	59	24	6	12	100
Ukupno	72	12	10	6	100

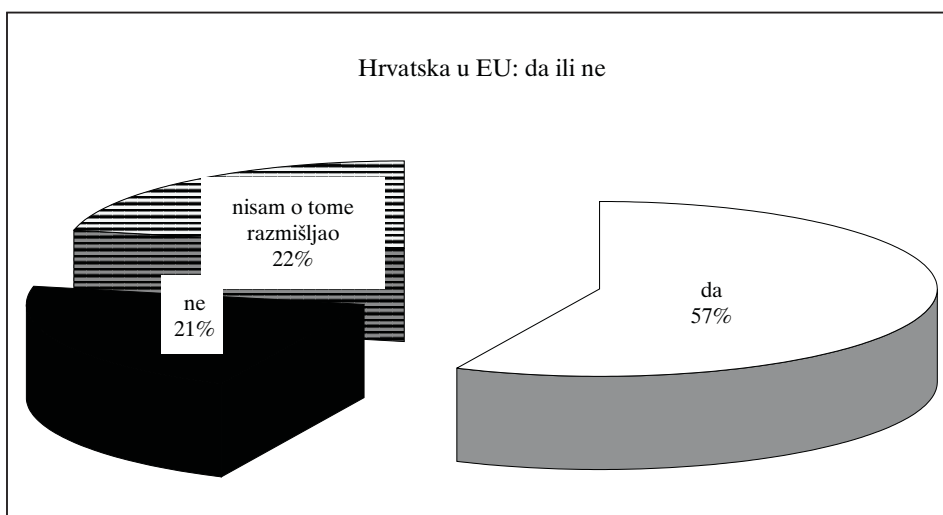
Hrvatska u Europskoj Uniji: da ili ne?

Iako većina studentica smatra kako bi Hrvatska trebala pristupiti europskim integracijama, postoje znatne razlike u njihovu prihvaćanju priključenja Hrvatske NATO savezu i Europskoj Uniji. Tako, dok priključenje NATO savezu prihvaća samo otprilike 2/5 studentica, priključenje Europskoj Uniji prihvaća čak 3/5 ispitanica, kao i ostale europske integracije u kojima Hrvatska već sudjeluje (Partnerstvo za mir i Vijeće Europe).

Slika 6. Odgovori na pitanje: "Treba li Hrvatska sljedeće europske integracije?"

Na izravno pitanje o želji za ulazak Hrvatske u Europsku Uniju, odgovori se uglavnom slažu sa prethodnima, jer je 57% studenata izjavilo da su tome skloni, 21% da nisu, a 22% da o tome nije razmišljalo. Iako najveći broj studentica smatra da bi Hrvatska trebala pristupiti Uniji tek za par godina (47% odgovora), vjerojatno se pritom povodeći realnošću situacije i nekim neriješenim pitanjima (pitanjima pravne države, pitanje generala Gotovine i sl.), dobar dio odgovora indicira njihovu želju za što skorijem priključenju (tako je otprilike 30% odgovora "što prije"). Oko 14% odgovora upućuje na stanoviti oprez ("što kasnije"), a 10% smatra kako Hrvatska to nikada ne bi trebala učiniti.

Slika 7. Hrvatska u Europskoj Uniji: da ili ne

Indikativno je, pritom, da se 36% studenata ne slaže s politikom prema europskim integracijama tadašnje vlade (Račanova koalicija), dok je samo 12% izrazilo suglasnost (ostatak od 52% nije znalo odgovoriti na ovo pitanje).

Na početku je pretpostavljeno postojanje veze između želje studenata za ulaskom u Europsku Uniju i pojedinih tipova identiteta te određenih socijalnih i rezidencijalnih karakteristika ispitanica. Međutim, analiza je pokazala da ta povezanost ne postoji ili, ako i postoji, onda je vrlo mala te kao takva beznačajna. Povezanost između tih obilježja i vremena ulaska u Europsku Uniju je, međutim, nešto značajnija, i to kad se križa s prostornim identitetom, mjestom rođenja i mjestom boravka, dok je kod ostalih križanja i ta veza beznačajna. Iz tablice koeficijenata kontingencije to je jasno vidljivo.

Tablica 10. Koefficienti kontingencije identiteta i želje za ulazak Hrvatske u Europsku Uniju, te preferiranom vremenu ulaska

Ulazak Hrvatske u EU: da ili ne?	Križano obilježje	Ulazak u EU: kada
	IDENTITETI	
0,12	Prostorni identitet	0,30
0,11	Stranački identitet	0,10
0,06	Vjerski identitet	0,13
	DRUŠTVENI STATUS	
0,12	Poimanje pripadnosti društvenom sloju	0,14
0,07 i 0,11	Školska sprema roditelja	0,19 i 0,19
0,21 i 0,25	Zanimanje roditelja	0,15 i 0,17
0,29 i 0,29	Djelatnost roditelja	0,16 i 0,19
0,18 i 0,22	Radni status roditelja	0,04 i 0,10
	REZIDENCIJALNI STATUS	
0,16	Mjesto rođenja	0,38
0,23	Mjesto boravka	0,31
0,21	Područje stanovanja	0,15
0,17	Tip naselja stanovanja	0,12

Iz tablice se jasno vide razlike između lokalne, nacionalne i međunarodne identifikacije u pogledu prihvaćanja ideje o ulasku Hrvatske u Europsku Uniju, kao i poželjne brzine priključenja.

Tablica 11. Prostorna identifikacija i odgovori na pitanje o vremenu ulaska Hrvatske u EU (u %)

Contingency Coefficient = 0,30 Approx. Sig. = 0,006	što prije	za par godina	što kasnije	nikad	Ukupno
Lokalna	32	43	15	10	100
Regionalna	26	48	16	10	100
Nacionalna	18	44	18	21	100
Međunarodna	29	65	6		100
Ukupno	30	45	15	11	100

Tako kod ispitanica koje prihvaćaju međunarodnu identifikaciju uopće nema onih koje nikada ne bi ušle u Europsku Uniju, a samo je mali postotak onih koje bi ušle u Europsku Uniju što je moguće kasnije, za razliku od onih koje imaju izražen nacionalni identitet.

Tablica 12. Mjesto rođenja i odgovori na pitanje o vremenu ulaska u EU (u %)

Contingency Coefficient = 0,38 Approx. Sig. = 0,079	što prije	za par godina	što kasnije	nikad	Ukupno
Split	26	45	17	12	100
Ostala naselja splitske aglomeracije	28	52	10	10	100
Veći obalni gradovi	37	32	26	5	100
Manji obalni gradovi	24	53	12	12	100
Otočki gradovi	20	50		30	100
Otočka sela	48	33	7	11	100
Zagorski gradovi	20	60	20		100
Zagorska sela	7	71	21		100
Gradovi iz BIH	27	60	13		100
Ukupno	28	48	14	10	100

Iz tablica 12 i 13 očito je postojanje razlika u prihvaćanju ulaska Hrvatske u Europsku Uniju među različitim prostorno rezidencijalnim cjelinama. Tako se iz obje tablice vidi kako su najveći protivnici toga studenti rođeni, ili oni koji imaju stalni boravak, u otočkim gradovima. S druge strane, najizraženiji pobornici priključenja su studenti rođeni, i oni koji žive, u otočkim selima.

Tablica 13. Mjesto boravka i odgovori na pitanje o vremenu ulaska u EU (u %)

Contingency Coefficient = 0,31 Approx. Sig. 0,568	što prije	za par godina	što kasnije	nikad	Ukupno
Split	30	45	14	11	100
Ostala naselja splitske aglomeracije	25	51	11	13	100
Veći obalni gradovi	39	39	17	6	100
Manji obalni gradovi	27	50	14	9	100
Otočki gradovi	20	50		30	100
Otočka sela	41	33	15	7	100
Zagorski gradovi	38	50	13		100
Zagorska sela	7	71	21		100
Gradovi iz BIH	50	33	17		100
Ukupno	29	47	14	10	100

Zanimljivo je da samo među studenticama iz Dalmatinske zagore i BiH uopće nema onih koji ne žele priključenje Hrvatske Europskoj Uniji, mada se to očekivalo s obzirom na neke indikatore. Također je mimo očekivanja da će studenti iz Splita i ostalih dijelova splitske aglomeracije u tolikom broju biti protiv priključenja Hrvatske Europskoj Uniji.

Zaključna razmatranja

Svrha našeg istraživanja bila je ustanoviti odnos identiteta i želje za priključivanjem Hrvatske Europskoj Uniji kod studenata nastavnčkih studija u Splitu (N=348).

Prva je hipoteza, od koje se pošlo u istraživanju, potvrđena. Ispitanici se identificiraju s religijom gotovo u devet od deset slučajeva, ali je njihova religioznost uglavnom umjerena. Rezultati su istraživanja pokazali da se kod teritorijalnog identiteta ispitanice/studentice naj-intenzivnije identificiraju: s mjestom stanovanja, ("vrlo mnogo" i "mnogo" 84 posto), sa svojim mjestom rođenja (gotovo tri četvrtine – 73 posto), te s prostorom Hrvatske (60 posto). Prema tome, velika većina studenata identificira se s vjerom i s prostorom rođenja i življenja.

Regionalne su identifikacije manje izražene, dok su identifikacije s Europom, svijetom i osobito Balkanom marginalne. Može se zaključiti da su regionalne identifikacije – s iznimkom mediteranske (gotovo polovina, tj. 45 posto) – uglavnom obrnuto proporcionalne prostornoj širini regije.

Lokalni identiteti dominiraju nad nacionalnim i regionalnim. Prilikom izbora važnosti između regionalne i nacionalne identifikacije (ili-ili) studentice ipak smatraju važnijim *nacionalni identitet* (58 posto) nego regionalni (39 posto).

Politički identitet, u ovom istraživanju mjerem preko simpatiziranja stranaka, pokazuje da se polovina studenata uopće ne identificira ni s jednom strankom. Ovaj naš nalaz osnažuje zaključak E. Castellsa, barem kad je riječ o studentima, budućim nastavnicima, da su stranke "uvelike izgubile na važnosti" (2002:366).

Studentski identiteti – prema rezultatima istraživanja – ovise o dvjema općim skupinama faktora: (1) o pripisanom društvenom statusu i (2) o rezidencijalnom statusu studenata. Time je potvrđena i *druga hipoteza*, s tim da rezidencijalni status relativno više utiče na studentske identitete nego društveni. Iako je znatna povezanost *identiteta* studenata s društvenim statusom i oca i majke, ipak je donekle veća povezanost s društvenim statusom oca.

Unatoč činjenici što je većina studenata – naših ispitanika – pokazala želju za priključenjem Hrvatske Europskoj Uniji, ipak *treća hipoteza* nije potvrđena. Analiza je pokazala da pretpostavljena veza između želje studenata za priključenjem Republike Hrvatske Europskoj Uniji i njihovih socijalnih i rezidencijalnih osobitosti, te pojedinih tipova identiteta, ili ne postoji, ili je vrlo mala i beznačajna. Doduše, povezanost tih obilježja i vremena ulaska u EU može se smatrati nešto značajnijom, ali samo kod ukrštavanja s prostornim identitetom, mjestom rođenja i mjestom življenja.

Rezultati su, potom, pokazali da je veza između identiteta i želje za priključenjem EU izraženija kod studentica koje se identificiraju sa širim prostorom, čime je potvrđena i *četvrta hipoteza*. Tako među onima s međunarodnom teritorijalnom identifikacijom uopće nema onakvih prema kojima RH ne bi nikada ušla u EU, a i mali je udjel onih koje bi za taj ulazak bile što kasnije.

Studentice koje žive, ili su rođene u otočkim gradovima, ubrajaju se među najveće protivnice priključivanja RH EU ("nikada" 30 posto), nasuprot onima koje su rođene, ili žive, u otočkim selima koje su najveće pristalice ("što prije" 48, odnosno 41 posto).

Nasuprot vrlo proširenim stereotipima, samo među studenticama iz Dalmatinske zagore i BiH uopće nema tih koje ne žele priključenje Hrvatske Europskoj Uniji.

Analiza je, dakle, pokazala da se studentice nastavnčkih studija najviše identificiraju s religijom (88 posto), slijedi teritorijalna lokalna identifikacija (71 posto), tek potom najmanje izražena politička/stranačka identifikacija (50 posto odgovora).

Ovo istraživanje nije dalo, niti je moglo dati, sve odgovore na pitanja odnosa između želja studenata za priključivanjem RH EU, štoviše pokazalo je složenost tih odnosa, te bi istraživanje trebalo nastaviti i, posebice, komparirati s raspoloženjima među studentima poslije 20. travnja 2004. godine (Avis Europske komisije).

LITERATURA

- Banovac, Boris (1998) **Društvena pripadnost, identitet, teritorij**. Sociološko istraživanje pripadnosti u Istri, Rijeka: Pravni fakultet.
- Banovac, Boris (1997) Modernizacijski procesi i oblici teritorijalne pripadnosti. **Društvena istraživanja** 6(1):23–48.
- Banovac, Boris (2000) Modernitet, prostor i konstrukcija identiteta. **Revija za sociologiju** 31(3–4): 113–132.
- Banovac, Boris (2002) Otvorena pitanja europskog identiteta, u Mežnarić, S. (ur.) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**, str. 173–185.
- Bauman, Zygmunt (1996) From pilgrim to tourist – or a short history of edentity, u Hall, S. i Gay, P. (ur.) **Questions of Cultural Identity**. London: Sage.
- Bjelajac, Slobodan (1999) Izorno ponašanje Splićana. **Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu** 36(55–56):651–664.
- Bjelajac, Slobodan (2001) Je li Split europski ili antieuropski grad?. **Mogućnosti** 48(4–6):128–134.
- Burić, Ivan (2002) Analitičke pretpostavke “postmodernih” identiteta, u Mežnarić, S. (ur.) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**, 187–215.
- Castells, Manuel (2002) **Moć identiteta**. Golden marketing, Zagreb. (Prevele: M. Bulović i Ž. Markić; izvornik 1997.)
- Čačić-Kumpes, Jadranka (ur.) (1999) **Kultura, etničnost, identitet**. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Jesenski i Turk, HSD.
- Čičak-Chand, Ružica i Kumpes, Josip (ur.) (1998) **Etničnost, nacija, identitet**. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Jesenski i Turk, HSD.
- Feldman, Andrea (2002) Elementi identiteta – Hrvatska pred izazovima 21. stoljeća, u Mežnarić, S. (ur.) (2002) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**, str. 335–341.
- Frosh, Stephen (1999) Identity, u Bullock, A. i Trombley, S. (ur.) **The New Fontana Dictionary of Modern Thought**. London: Harper Collins.
- Galić, Branka (2002) Moć i rod, **Revija za sociologiju** 33(3–4):225–238.
- Hall, Stuart (1992) The question of cultural identity, u Hall, S. i dr. (ur.) **Modernity and its Futures**. Cambridge: Polity Press.
- Haralambos, Michael (2002) **Sociologija: teme i perspektive**. Zagreb: Golden marketing.
- Hess, Beth B., Elizabeth W. Markson, Peter J. Stein (1988) **Sociology**. Third edition, New York: Macmillan Publishing Company.
- Jenkins, Richard (1996) **Social Identity**. London: Routledge.
- Joseph, Brad (1993) Ethnic Identity and Rationality, **Revija za sociologiju** 24(3–4):151–162.
- Lyman, M. Stanford (1994) Territoriality as a Global Concept, **Revija za sociologiju** 35(3–4):139–150.
- Mežnarić, Silva (1993) Percepcija “etničkog porijekla” i “životnih ciljeva” kao determinanti etničkog identiteta, **Revija za sociologiju** 24(1–2):87–102.
- Mežnarić, Silva (ur.) (2002) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Mihelj, Sabina (2001) Identiteti i globalizacija: mitovi i realnost. **Revija za sociologiju** 32(3–4):147–155.
- Miladinov, Kiril (2002) Identitet kao oružje protumoderne, u Mežnarić, S. (ur.) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**, 217–223.
- Paić, Ivo (1999) Nacionalni san, tranzicija, globalizacija: obrisi promjena identiteta, u Čačić-Kumpes, J. (ur.) **Kultura, etničnost, identitet**. Zagreb: Jesenski i Turk, 121–137.
- Pilić, Šime, Diana Vujević (1998) Socijalna struktura studenata na nastavničkim fakultetima, **Školski vjesnik** 47(1):43–58.
- Pilić, Šime (2002) The Education of Teachers in a Post-Society: the Case of Croatia, u Sultana, Ronald G. (ur.) **Teacher Education in the Euro-Mediterranean Region**. New York: Peter Lang, str. 51–68.
- Ritzer, George (1997) **Suvremena sociološka teorija**. (Preveo: O. Čaldarović) Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Šakaja, Laura (2002) Mentalna karta Europe: vizura zagrebačkih srednjoškolaca, u Mežnarić, S. (ur.) **Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću: položaj i uloga Hrvatske**, str. 103–129.

- Šakaja, Laura (2001) Stereotipi mladih Zagrepčana o Balkanu. Prilog proučavanju imaginativne geografije. **Revija za sociologiju** 32(1-2):27-38.
- Štifanić, Mirko (1996) Društveno-prostorna identifikacija, regija i regionalizam. **Revija za sociologiju** 27(1-2):53-60.
- Temat – Europa: Što očekivati? **Revija za sociologiju** 27(3-4):127-152. (Radovi S. Mežnarić, V. Havel i Tony Judt).
- Zarevski, Predrag, Silvija Kujundžić, Ana Lasić (2002) Opća informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina. **Revija za sociologiju** 33(3-4):159-168.
- Zlatković Winter, Jelena (2001) Državljanstvo, nacionalni identitet i migracije: europska perspektiva. **Revija za sociologiju** 32(1-2):39-48.
- Zrinščak, Siniša (1998) Crkva i država: Europski kontekst i postkomunističko iskustvo. **Revija za sociologiju** 29(1-2):15-26.
- Živković, Ilija, Željka Šporer, Duško Sekulić, (1995) **Asimilacija i identitet: Studija o hrvatskom iseljničtvu u SAD i Kanadi**. Zagreb: Školska knjiga.

THE RELATIONSHIP BETWEEN IDENTITY AND DESIRE OF TEACHERS COLLEGE STUDENTS FOR JOINING CROATIA THE EUROPEAN UNION

SLOBODAN BJELAJAC
ŠIME PILIĆ

Split

Since joining the European Union for Croatia is an actual process above all, the aim of this work is to find out the relation of the identity-which has gained an increasing significance in sociology-and the desire for joining the European Union. The relation of the identity to the desire for joining the E. U. was examined on an example of Teachers College students in Split, as a social group which has, during their work-time, a very important role as an agent in the process of socializing young people. The investigation was realized by the survey-method, by means of a designed questionnaire, on a sample of 348 students of the Teachers College in Split.

The socio-demographic data about students crosstabulated with their religious (the religious intensity), territorial (local community affiliation, region, Croatia, international regions, Europe, the whole world) and party-related identification (political parties preference). The studies have shown that students mostly identify with religion (88 % of answers) followed by the territorial local identification (71 % of answers), while the party-related identification is expressed by only 50 % of answers.

The studies have also shown the connection of some identity aspects with particular features of social and residential status, which are to a large extent connected with the party-related identity, and to a lesser degree with the territorial identity (C-coefficients vary from 0,30 to 0,40, which makes 30% to 50 % of most possible coefficients.)

A connection between particular identities (specially party-related and territorial) with the desire of joining the E. U.

In the article have also been analysed and interpreted the students preferences of European countries towards their living attractiveness. The results have been compared to some earlier results of researches about single ques-

tions (about the identity in Istra, about a range of European countries in accordance with their living attractiveness on the example on young people in Zagreb).

Key words: *IDENTITY, NATIONAL, RELIGIOUS, TERRITRIAL AND POLITICAL IDENTITY, CROATIA, EUROPEAN UNION (EU), STUDENTS, TEACHERS COLEDGE, DESIRE OF JOINING THE EU*